

Kennsluáætlun #1

Nafn: Kristian Guttesen	
Hópur: 9. bekkur	strákar: stelpur:
Dagsetning: Mannkostamenntun/Ljóð #1	Lengd kennslustundar: 1x 80 mín
Markmið: Að nemendur tileinki sér aðferð heimspekilegrar samræðu til að rannsaka spurningar sem vekja áhuga nemenda og ákveðið er að taka fyrir.	Kennslugögn:
Staða nemenda: Nemendur þurfa ekki að hafa ástundað heimspekilega samræðu áður.	
Efni kennslustundar (og rök): a) Ljósrit af ljóðinu fyrir nemendur, tafla til að skrifa upp spurningar og hugmyndir.	
Nálgun (og rök): Skapandi og gagnrýnin hugsun verður best þjálfuð í samræðufélagi jafningja sem skuldbinda sig til að rannsaka sameiginlega þær spurningar sem þeir hafa áhuga á að leita svara við. Það er spennandi og fjölbreytt verkefni að skapa og þróa samræðufélag nemenda í leik-, grunn- eða framhaldsskóla. Robert Fisher Ph.D. hefur lýst þróun samræðufélags með samanburði á hegðunarmynstrum sem einkenna hóp sem er að hefja störf sem samræðufélag og hópi sem orðinn er þróað samræðufélag. Greiningu hans má skoða hér (Brynhildur Sigurðardóttir, 2013).	
Hvað gerir kennarinn? Kennarinn gegnir bæði hefbundnu stjórnunarhlutverki, en reynir eftir fremsta megni að ýta undir þátttöku nemenda, þannig að þeir haldi sjálfir umræðunni gangandi og hafi líka visst svigrúm til að stýra stefnu hennar. Við upphaf samræðu er gott að kennari minni nemendur á helstu samræðureglur sem hópurinn hefur sett sér, sjá til dæmis kennsluseðilinn Samræðureglur . Vinnuferlið sem við mælum með í þessu verkefni er ákveðin grunnuppskrift að heimspekilegri samræðu. Slíkri vinnu er nánar lýst á kennsluseðlinum Grunnuppskrift að	Hvað gera nemendur? Láttu nemendur sitja í hring þannig að hver og einn geti horft á alla hina í hópnum þegar samræðan er í gangi. Þú velur hvað hentar þér og hópnum: sitja á gólf, sitja á stólum, sitja við borð eða önnur uppsetning sem þér dettur í hug. Þegar nemendur hafa komið sér fyrir dreifir þú ljóðinu og hópurinn les það saman, upphátt. Hægt er að láta hvern nemanda lesa eina málsgrein, þeir sem vilja ekki lesa segja bara „pass“.

heimspekilegri samræðu. Hér til hliðar er ferlið í hnotskurn.

Þegar þú stjórnar samræðunni er gott að hafa eftirfarandi atriði í huga:

- Það eru nemendur sem eiga að tala saman, þú bendir þeim á hvernig þeir gera það með góðu móti.

- Hlustun er grundvallarskilyrði til að samræða geti átt sér stað. Þú minnir nemendur á það t.d. með því að segja: „heyrðir þú hvað ... sagði?“ eða „getur einhver sagt hópnum um hvað við erum núna að tala?“

- Það er gæðamerki á heimspekilegri samræðu að farið sé á dýptina frekar en að nefnd séu ótal dæmi um sama hlutinn. Á meðan nemendur bæta við rökum, sjónarhornum og dæmum sem bregða nýju ljósi á efnið þá er samræðan á réttri leið. Ef nemendur fara að hoppa úr einu í annað eða endurtaka það sem aðrir hafa þegar sagt þá er samræðan að hjakka í sama farinu og líklegt að þátttakendum fari fljótlega að leiðast.

- Mundu að taka tíma í lok kennslustundarinnar og láta nemendur draga saman það sem þeir hafa heyrt og lært af samræðunni. Þetta má gera á ýmsan hátt, t.d. með því að láta alla skrifa í vinnubók hvernig þeir vilji svara upphaflegu spurningunni eða með því að fara hringinn og láta alla segja hvað þeir vilja spyrja næst.

Kallaðu eftir spurningum frá nemendum og skrifaðu þær á töflu þannig að allir sjái þær. Skráðu nafn spyrjandans aftan við spurninguna svo hægt sé að biðja hann um útskýringar eða tengingar seinna í vinnuferlinu.

Þegar nemendur hafa ekki fleiri spurningar eða taflan er orðin full þá velja nemendur eina spurningu (eða flokk líkra spurninga) til að hefja samræðuna.

Fljótlegt er að greiða atkvæði og ef hópurinn er nýbyrjaður að vinna saman getur borgað sig að hafa atkvæðagreiðsluna „leynilega“. Þá er gott að númera allar spurningarnar á töflunni og láta hvern nemanda skrifa númer þeirrar spurningar sem hann velur á miða. Miðunum er safnað saman af kennara eða nemanda, atkvæði talin og svo hefst samræða um þá spurningu sem fær flest atkvæði.

Tilbrigði við stefið

Til að gefa nemendum betra tækifæri til að tengja sig við efni sögunnar¹ áður en þeir móta spurningar gætir þú látið þá leika aðstæðurnar sem sagan segir frá og leysa tiltekna klípu. Þú getur til dæmis látið hópinn (eða einstakling sem nýtur þess að vera miðpunktur athyglinnar) ímynda sér að hann hafi verið að útskrifast úr framhaldsskóla og þurfi að ákveða hvort hann ætti að taka sér ársleyfi til að ferðast áður en hann hefur háskólanám eða fá sér vinnu þetta ár og safna í sjóð. Hver þátttakandi í hringnum leikur hlutverk tiltekins árs, t.d. „ég 6 ára“, „ég 30 ára“ og „ég 75 ára“ – hvaða ákvörðun myndi hvert „ég“ taka?

Sum „ég“ sem væru í þeim sporum að þurfa að borga ferðaskuldirnar myndu eflaust velja vinnuna fram yfir ferðalagið. Önnur gætu metið minningar og reynslu af miklu ferðalagi mikilvæg til að efla sjálfstæði og víðsýni sem nauðsynleg eru til að geta unnið vel í háskólanámi.

Svona leikur gæti nýst til að draga fram ólík sjónarmið varðandi málefni eins og fíkniefnaneyslu, reykingar og ábyrgt kynlíf. Það er ekki við því að búast að leikurinn dragi fram skýr og endanleg svör í nemendahópnum en hann getur víkkað út hugsun nemenda um

¹ Ljóðið *Fyrsti draugurinn minn*, eftir Birgittu Jónsdóttur, er prentað neðst í þessari kennsluáætlun.

málefnið. Ef til vill mætti draga fram fjölbreyttari túlkánir í nemendahópnum með því að hvetja þá til að kynna „ég-ið“ sitt á dramatískan hátt sem einhvers konar „draugar fortíðar og framtíðar“ eins og Dickens gerir í Jólasögu sinni.

Heimspekin í ljóðinu – Nytjastefnan

Nytjastefnan er kenning í siðfræði sem lítur svo á að sú athöfn eða hegðun sé rétt sem leiði til „mestrar hamingju fyrir flesta“. Til að taka ákvörðun um hvað sé réttast að gera ættir þú samkvæmt þessari kenningu því að reikna hversu margar manneskjur hafi hag af því sem um ræðir og hversu mikill sá hagur verður, og draga síðan frá fjölda þeirra sem munu líða fyrir sömu ákvörðun og hversu mikil þjáning þeirra verður. Með öðrum orðum þá er réttast að gera það sem hámarkar hamingju og lágmarkar þjáningu. Frekari skýringar á nytjastefnunni má t.d. lesa á [Wikipediu](#) og á [Vísindavefnum](#).

Nytjastefnu má gagnrýna á ýmsan hátt. Það er til dæmis erfitt að spá nákvæmlega fyrir um afleiðingar ákvarðana, mjög erfitt að mæla hamingju og líklega ekki tímans virði að fara í gegnum þetta mælingaferli í hvert sinn sem taka þarf siðferðilega ákvörðun. Kjarni nytjastefnunnar snýst engu að síður um að athöfn er talin góð ef afleiðingar hennar eru góðar, frekar en að athöfnin sé dæmd góð eða slæm vegna þess að hún fylgi eða brjóti einhverja fyrirfram gefna reglu.

Það skiptir líka miklu máli samkvæmt nytjastefnunni að hagsmunir allra einstaklinga hafi jafn mikið gildi. Þegar áhrif eru metin hafa því allir einstaklingar „eitt atkvæði og enginn meira en eitt“. Þú getur prófað æfinguna sem sagan fjallar um á sjálfum þér með því að gera eftirfarandi æfingu: Ef hamingja skiptir þig miklu máli í lífinu, er hún þá ekki alveg jafn mikilvæg alveg sama á hvaða tímabili ævi þinnar þú upplifir hana? Ímyndaðu þér að þú sért 30 ára þegar þú tekur ákvörðun í tilteknu máli. Afleiðingar þessarar ákvörðunar á líf þitt þegar þú ert 70-71 árs ættu að vera þér jafn mikilvægar og afleiðingarnar fyrir líf þitt þegar þú ert 30-31 árs (svo fremi þú verðir enn á lífi og þökkalega hress). Það er út frá þessari hugmynd sem persónur sögunnar verða til, ein persóna fyrir hvert ár sem ég hef lifað og allar hafa jafnan atkvæðisrétt þegar kemur að ákvörðunartöku.

Heimspekin í ljóðinu – Varkárni eða frelsi

Það er augljóslega langsótt að hægt sé að líta yfir heila ævi rétt eins og örn horfir yfir veiðilendur sínar. Það má kannski meira að segja hafa áhyggjur af því hvaða áhrif slík yfirsýn gæti haft á neyslumynstur og hagvöxt þjóðarinnar, ef allir væru stöðugt að taka ákvarðanir í ljósi þess að þeir þyrftu að spara til elli ára. En hinar öfgarnar eru vissulega til staðar þegar fólk tekur ákvarðanir sem hafa alvarlegar afleiðingar og geta jafnvel eyðilagt líkama og sál til þess eins að njóta örstuttrar skyndi nautnar. Slíkar ákvarðanir fengju ekki náð fyrir augum kviðdóms „ég-borðsins“.

Mikilvægasta spurningin sem sagan gæti vakið er ef til vill „Hversu mikið ætti ég að hugleiða framtíðina þegar ég stend frammi fyrir ákvörðun?“ Sálfræðin svarar til dæmis úr annarri áttinni að hæfileikinn til að standast freistingar og bíða eftir umbun er í sterkum tengslum við almenna velgengni manneskjunnar í lífinu öllu (sjá t.d. „[Marshmallow Experiment](#)“ á Ted.com). En þegar þú ert ungur eða ástfanginn þá virðast slíkir útreikningar í alvöru málum setja þig í flokk með harðhausum og rúðustrikuðum heilum. Hefur ástfanginn manneskja til dæmis áhuga á að

rökræða væntanlegt hjónaband sitt og reikna út kosti og galla? Eða fylgir hún tilfinningunum hugsunarlaust?

Ef það er erfitt eða skrítið að vera ekki sérstaklega tengdur árinu sem maður lifir einmitt núna, er þá ekki miklu erfiðara að ætla að reyna að tengjast lífi annarrar manneskju? Hvernig getur hamingja annarra skipt mig jafn miklu máli og mín eigin? Það má auðveldlega segja að útreikningur á hamingju sé í raun bara alltof erfiður, jafnvel útilokaður. Bæði virðist stærðfræðin vera alltof flókin en svo má líka halda því fram að það sé algjörlega óraunhæft að ætla einstaklingum samhygð í þeim mæli að hann geti vegið kosti og galla óháð sinni eigin stöðu og tilfinningum hverju sinni. Það virðist í raun ómanneskjulegt að gefa þeim sem standa manni næst ekki meira vægi en ókunnu fólki, eða að meta ekki eigið líf meira en lífa annarra. En að leika sér að því að taka stöðu þess „fullkomlega hlutlausa“ getur verið góð æfing og ýtt okkur örlítið meira í áttina að samhygð og umhyggju fyrir öðru fólki í fortíð, nútíð og framtíð.

FYRSTI

draugurinn minn var mynd af líki sem hékk uppi
á vegg í stofunni hjá ömmu
hún var falleg þessi litla stúlka
sem dó alein úr einkennilegri farsótt
svo friðsæl að ég hélt hana sofa

það var ekki fyrr en amma féll í trans á gólfð
og rödd hennar breyttist í hjarta stúlkurödd
að ég skildi að þeir sem sofa
án þess að vakna eru
harmvaldar

ég hélt fast um dúkkuna
sem ömmusystir mín
færði mér á dánarbedinu

andi stúlkunnar
andi miðilsins
andi drauganna
var þunn blá þoka sem flaug
inn í höfuð dúkkunnar

þessi dúkka svaf aldrei
heldur starði á
mig með sorgmæddum augum
sem létu alltaf eins og þau væru
alveg að fara að segja mér eitthvað

löngu seinna stal vinkona mín
frá mér draugadúkkunni

og alltaf þegar ég sé þessa fyrrverandi vinkonu
þykist ég sjá að bláleita slæðan hefur fokið inn í höfuð á henni
og augu dúkkunnar stara lifandi til baka á mig

ég forðast að mæta þessari stúlku
sem klæðir sig í allop stóra hvíta kjóla
með föllbleikum rósum

